

Puna-armeijan operaatiosuunnitelmista asiantuntevasti

MANNINEN, OHTO (2008). *Miten Suomi valloitetaan. Puna-armeijan operatiosuunnitelmat 1939–1944*. 281 s. Edita, Helsinki.

Sota on yksi elämän dramaattisimmista tapahtumista. Niinpä on helppo ymmärtää, että sodista kirjoitetaan ja puhutaan, tehdään elokuvia ja näytelmiä, sekä sävelletään ja sanoitetaan lauluja. Sotia myös tutkitaan tieteellisesti, heti aseiden vaiettua ja jopa satoja vuosia myöhemmin. Sotatieteen osana sotahistoria on arvostettu tieteenala myös Suomessa.

Professori Ohto Manninen on kirjoittanut hyvin mielenkiintoisen tutkimuksen siitä, miten Neuvostoliitto suunnitteli valloittavansa Suomen vuosien 1939–1944 aikana. Mutta mistä tällaisessa suunnittelussa on kyse? Puolustusvoimille poliittisen päätöksenteon kautta annettujen tehtävien valmistelu on jatkuva prosessi, eikä vain kriisiaikojen toimintaa. Uskottavan puolustuksen rakentaminen esimerkiksi Suomen kokoisessa maassa on vuosikymmenten mittainen hanke. Varusmieskoulutuksella huolehditaan reservin kouluttamisesta sodan ajan tehtäviin. Kertausharjoituksissa ylläpidetään joukkojen suorituskykyä. Ja suunnittelun ja varautumisen kautta harjoitellaan mahdollisia kriisitilanteita varten. Se, minkä esimerkiksi reserviläisen viikon tai kahden mittaisessa kertausharjoituksessaan näkee, on itse asiassa vain pieni osa koko harjoituksesta, joka on pyörinyt eriasteisissa esikunnissa jo kuukausia niin sanottuna sotapelinä.

Ja mikä sitten on tuo kummallinen ”sotapeli”? Sillä tarkoitetaan kuvitellun kriisitilanteen aikaisen toiminnan harjoittelua. Pelissä vihollinen on päättänyt käyttää sotilaallista voimaa tietyn poliittisen tavoitteen saavuttamiseksi. Peli etenee suunnittelijoiden laatiman käsikirjoituksen mukaan ja esikunnat ja harjoituksiin käsketyt joukot harjoittelevat pelitilanteen vaatimalla tavalla. Sotapelejä pelataan jokaisessa maassa, jossa on puolustusvoimat, ja niihin liittyviä operaatiosuunnitelmia tehdään ja päivitetään koko ajan. Mannisen teoksessa on kyse siitä, miten Neuvostoliitto laati suunnitelmia Suomen valloittamiseksi ja miten näitä suunnitelmia käytettiin hy-

väksi, kun 70 vuotta sitten Carl von Clausewitzin (1998) sanoja mukaillen ”politiikkaa jatkettiin toisin keinoin”.

Mielenkiintoinen teos valaisee aihetta monin tavoin. Viime sotien aikaiset tapahtumat asetetaan maailmanpolitiikan näyttämölle, jolla Suomen asema esitetään oikeissa mittasuhteissa. Vaikka Suomi oli sivussa Euroopan tärkeimmistä sotatantereista, oli Leningradin ja luoteisen suunnan turvallisuuden järjestäminen Neuvostoliitolle monin tavoin perusteltua. Molotovin–Ribbentropin sopimuksen salaisen lisäpöytäkirjan suomin valtuuksin Neuvostoliitto hyökkäsi Suomeen syksyllä 1939. Puna-armeija oli laatinut lukuisia hyökkäys-suunnitelmia jo vuosia aiemmin, ja niitä käytettiin hyväksi sotatoimien käynnistyessä. Talvisodan kulku ja lopputulos ovat niin tuttuja, että niiden kertaaminen on turhaa. Sitä vastoin on mielenkiintoista huomata tämänkin kirjan perusteella, kuinka karkeisiin virheisiin puna-armeija syyllistyi suunnitteluvaiheessa ja sodan kahden ensimmäisen kuukauden aikana. Virheet olivat poliittisia tai sotilaallisia. Puna-armeijan huono menestys johtui osittain Josif Stalinin suorittamista puhdistuksista ja osittain vanhanaikaisesta taktiikasta ja huonosta operaatiotaidosta.

Saksan käynnistettyä operaatio Barbarossan kesäkuussa 1941 oli Suomi jälleen sodassa Neuvostoliiton kanssa. Hyökkäysvaihe kesästä syksyyn eteni Suomen kannalta suotuisasti ja päättyi melko vakaaseen tilanteeseen reiluksi kahdeksi vuodeksi. Saksan kirvelevä tappio Stalingradin taistelussa vuonna 1943 käynnisti sodassa uuden vaiheen, joka lopulta johti – yhdessä lännen sotanäyttämön tapahtumien kanssa – Saksan tappioon ja antautumiseen vuonna 1945. Tätä ennen Suomi oli saanut maistaa puna-armeijan uusia sotaoppeja, jotka tuotiin Neuvostoliiton luoteiselle rintamalle kesäkuussa 1944. Puna-armeija käynnisti Kannaksella suunnattomalla ylivoimalla mittavan operaation, jonka tavoitteena oli valloittaa Suomi muutaman viikon kuluessa. Puna-armeija sovelsi saksalaisia vastaan kehittämäänsä taktisia oppeja ja eteni alkuvaiheessa vauhdilla kohti Viipuria, jonka se valloitti nopeasti. Tilanne muuttui suomalaisten saatua omat joukot järjestykseen, keskitettyä Kannakselle lisää voi-

maa ja käytyä niin ilma-aseen, tykistön kuin jalkaväenkin voimin ankaraan vastarintaan. Hyökkäyksen pysäyttäminen mahdollisti neuvottelut, ja voidakseen keskittyä Euroopan itärintaman päätaisteluihin Neuvostoliitto tyytyi Suomen irtautumiseen sodasta. Mielenkiintoisena yksityiskohtana on hyvä muistaa, että kaikki tietävät El Alamein taistelut vuodelta 1942, mutta tuskin kukaan on kuullutkaan pienen Suomen kohtalonhetkistä Kannaksen taistelussa kesällä 1944. Näin siitä huolimatta, että Kannaksen taistelu oli kaikilla mittareilla mitaten viisi kertaa niin mittava kuin nuo taistelut Pohjois-Afrikassa.

Teos on sujuvasti kirjoitettu ja suunnitelmien laatimista ja kehittymistä on helppo seurata. Lähdemateriaali on kattava, vaikka osa Neuvostoliiton aikaisista arkistoista on yhä suljettuja. Jos lukija ei aivan tiedä, mitä divisiooneilla ja rykmenteillä tarkoitetaan Neuvostoliitossa ja Suomessa, osa kirjan annista hahmottuu vaikeasti. Toisaalta nämä voi sivuuttaa, sillä kokonaisuuden voi hahmottaa myös ilman tällaisten yksityiskohtien ymmärtämistä. Yksi asia muutoin erinomaisessa kirjassa jäi vaivaamaan. Kartat olisivat kaivanneet ammattilaisen kättä. Nyt ne ovat paikoin suttuisia ja ylimalkaisia ja jokunen

peräti vailla merkkien selityksiä. Itse tutkimuksen ansiota tämä ei millään tavalla heikennä.

Manninen on tehnyt pitkän ja ansiokkaan uran sotahistorian tutkijana ja opettajana. Tuore teos on jälleen erinomainen osoitus seikkaperäiseen ja huolelliseen arkistotyöhön perustuvasta sekä taidokkaasti kirjoitetusta tutkimuksesta, joka antaa uutta syvyyttä arvioitaessa Suomen asemaa ja tapahtumien kulkua talvi- ja jatkosodassa. Suomen kohtalo oli olla yksi pieni pelinappula suurvaltojen valtapeleissä. Siitä kertoo tämä kirja. Mutta ei Suomi täysin ollut vailla sananvaltaa – siitä pitivät huolen puolustusvoimat ja peräänantamaton puolustustahto.

KIRJALLISUUS

Von Clausewitz, C. (1998). *Vom Kriege*. 736 s. Ullstein, Berlin.

MARKKU LÖYTÖNEN

*Maantieteen laitos,
Helsingin yliopisto*